

JOSEP MARIA PIJOAN SENDRA S.J.

Lluís Brullas Eneriz

A Maria Jesús

Justificació

En la recerca històrica per recuperar les petjades d'homes i dones que ens han precedit, no sempre trobem signes evidents del seu pas on han desenvolupat llur existència. Tanmateix, uns quants han sigut identificats i resten presents en la memòria històrica d'una comunitat humana i excepcionalment, pocs, han sigut elevats a la categoria de personatges il·lustres encotillats en les pàgines de les enciclopèdies.

Quan vaig conèixer l'existència del P. Josep Maria Pijoan Sendra S.J., fill d'Altafulla, em va sobtar que fos un home desconegut per una bona part dels seus conciutadans altafullencs. No és l'únic, n'hi ha més, i de mica en mica els anem recuperant de l'oblit històric. Reconec que parlar d'un prevere, un jesuïta, potser no desperta —per recels de tota mena— gaire interès entre els lectors, o perquè la personalitat de l'esmentat jesuïta ha estat envoltada d'un cert “misteri”, raó per la qual va caure en el silenci, “misteri” sense continuïtat, puix que m'ha sigut possible presentar-vos la seva imatge física.

Introducció

La Guerra Civil Espanyola i la postguerra van esborrar de sobte l'existència de milers de compatriotes catalans de tota condició social —civils, militars i clergat. Una bona part dels que van fugir, per salvar la vida, no van poder tornar a la postguerra mai més a Catalunya, a casa seva, però la memòria històrica els recorda amb nom i cognoms. D'altres, no en sabem res de res i llurs despulles es troben escampades per tot el món, des del Vietnam fins a Europa, Àfrica i les Amèriques. Del P. Josep Maria Pijoan Sendra he volgut recuperar el seu caminar per la nostra terra i fer-lo coneixedor als altafullencs, encara que sigui breument.

Per altra banda, no tinc cap intenció de polemitzar sobre el context polític i social

de la primera meitat del segle xx a Catalunya i Espanya, espai de temps cabdal a la vida del P. Pijoan. L'obra bibliogràfica editada on s'analitza el context polític i social d'aquells anys és de gran amplitud i n'hem de fer cas si volem conèixer i comprendre els orígens i les circumstàncies de la violència desencadenada per una part de la societat contra els privilegis de la classe aristòcrata, burgesa i religiosa. Encara avui dia alguns escriptors eclesiàstics veuen en la fúria venjativa d'aquells revolucionaris socials i anticlericals el despertar d'uns nous ibers, rudes i analfabets. Cal recordar que, abans de la Guerra Civil, algun polític democristià, també alguna veu eclesiàstica, albiraven que la situació de precarietat extrema en què es trobava el poble acabaria en un esclat, en una revolució social cruenta i no precisament en defensa dels poderosos i de l'Església, secularment addicta al poder civil.

Anar contra l'Església tenia la seva raó, encara que hom consideri que cap acte, per injust que sigui, justifiqui la violència. Quan després de segles i segles el poble va suplicar dels poders civils i religiosos camins per avançar en la solució dels reptes que conduïen a la justícia social, al benestar, sempre s'havien trobat amb les portes tancades, i mentre un sector considerable de la jerarquia civil i eclesiàstica, castellana i catalana, rebia grans privilegis dels governs monàrquics, conservadors i dels colpistes militars, el poble només rebia misèria i escarni. Aleshores, el diàleg es va trencar inexorablement per culpa d'aquells que tenien a les seves mans la solució dels problemes i no van voler fer-ho i esclatà la violència, un acte de defensa i de combat, després de molts anys de denúncies, silencis i submissions. Així ho crec, encara que el lector no estigui d'acord amb aquesta subjectiva opinió.

La II República va fracassar per la rapidesa a l'hora de fer els grans canvis estructurals que exigia la societat espanyola del segle xx, i més després del primer experiment fracassat republicà del segle xix (1873). Van voler fer massa coses en un mínim espai de temps. Resoldre el problema de la terra, els latifundis, el militarisme, els privilegis aristocràtics i de l'Església, etcètera, en trenta dies, trenta mesos o en tres anys, va ser un error total. Tot l'odi que els revolucionaris republicans, anarquistes i comunistes "descreguts i empenyats" van abocar en la persona del clergue i del catòlic seglar, els més febles de la jerarquia religiosa i civil, ho feren convençuts de lluitar contra un secular i poderós enemic de la República: l'Església.

D'Altafulla a Tarragona

Joan Pijoan Magriñà (1852-1897), fill de Joan Pijoan Boronat i de Maria Magriñà, d'ofici pagès i més tard maquinista,¹ i Eloïsa Sendra Garcia (1859-1929), filla de Jau-

¹ No sabem de quin ofici.

me Sendra Guasch i de Maria Teresa Garcia, mestressa de casa, naturals i residents a Altafulla, domiciliats al carrer de Baix (1883) i de la Barceloneta (1885), van tenir quatre fills: Concepció (1880), Lluís (1883), Josep Maria (1885) i Ramon (1888).

Els primers anys del Josep Maria van transcórrer a Altafulla com altres infants de la seva edat, i va ser company de jocs de la mare de mossèn Pere Ribot i Sunyer (Vilassar de Mar, 1908 - Girona, 1997), anomenat el Poeta del Montseny.² Amb deu anys, el setembre del curs 1896-1897, ingressà com a alumne extern al Seminari Pontifici de Tarragona. Abans, però, havia fet el primer any de llatinitat a Altafulla amb el vicari mossèn Guardis (curs 1895-1896). Als catorze anys va entrar com a alumne intern del Seminari i va fer el primer any de filosofia (curs 1900-1901). Va finalitzar els estudis eclesiàstics el curs 1907-1908. De mans de l'arquebisbe doctor Tomàs Costa i Fornaguera rebé les ordres menors de subdiaconat (22 de gener de 1907), diaconat (4 d'abril de 1908) i prevere (19 de setembre de 1908).³ No hem pogut saber quan va celebrar la primera missa ni la destinació en l'exercici pastoral fins que va ingressar a la Companyia de Jesús l'any 1912.

El P. Pijoan no fou l'únic fill d'Altafulla a escollir el ministeri sacerdotal i pastoral de l'Església. A tall d'exemple, l'any 1900 eren preveres (capellans) nascuts a Altafulla: Josep Vilaró Tous (1841), rector de Conesa; Ramon Martí Capdevila (1853), rector de Creixell; Manuel Blanch Pallarès (1858), rector de l'Argentera; Josep Solé Recasens (1866), coadjutor a Altafulla; Pere Casajuana Pijuan (1872), ecònom de Valldossera i Montagut, i Josep Garriga Ferrer (1876), coadjutor de la Riba.

A la mort del pare es van traslladar tots a viure a Tarragona, motiu pel qual alguns membres de la família castellanitzaren el segon cognom, Sendra per Cendra, mentre que la mare, Eloïsa, és feia dir Lucía i Llúcia.⁴

² ROVIRA I GÓMEZ, Salvador J. (2002). *Pregó de la Festa Major de 2002*. Estudis Altafullencs, 27, p. 155-166.

³ Tomàs Costa i Fornaguera (Calella, 1831 - Tarragona, 1911), bisbe de Lleida (1875-1889); arquebisbe de Tarragona (1889-1911). AHAT. *Butlletí Eclesiàstic Arxidiocesà de Tarragona*, 1907, p. 95; 1908, p. 536 i 663; Fons del Seminari Pontifici de Tarragona, llibre III de matrícules (1890-1920; *La Cruz*, 20-9-1908, p. 2. El diari catòlic *La Cruz* de Tarragona (1901-1936) sorgí sota els auspicis de l'arquebisbe doctor Tomàs Costa i Fornaguera per defensar els interessos de l'Església catòlica i propagar la seva doctrina. L'any 1932 es declarava com "un diario católico, defensor de los intereses morales i materiales del país, independiente de todo partido político". El primer número es va publicar l'1 de novembre de 1901, mentre que el darrer va sortir al carrer el dimarts 21 de juliol de 1936. El número solt valia 15 cèntims. La seu social, administració i redacció era a la Rambla de Sant Joan, 46 (Rambla Nova), de Tarragona. Es publicava en castellà, però admetia col·laboracions en català.

⁴ AHMT. Padró municipal, 1911-1915; 1916-1920; 1925-1927; 1931.

Formació jesuítica

Atret pels jesuïtes, entrà en el noviciat de Gandia (València), on féu el juniorat (1912-1914); després al monestir de Veruela (Saragossa), estudis d'humanitats (1914-1915); a Tortosa, filosofia (1915-1916),⁵ i finalment, a Sarrià (Barcelona), filosofia i teologia (1916-1918). Destinat a la residència dels jesuïtes de Barcelona,⁶ féu tasques d'operari visitant hospitals i com a confessor del Seminari Major (1918-1924).

Ministeri apostòlic

L'any 1913 es fundà a Barcelona l'entitat Foment de Pietat Catalana, una associació eclesiàstica privada per a l'edició del llibre religiós en català a preus assequibles que desenvolupà les seves activitats dins del moviment de renovació i recatalanització de l'Església catòlica catalana de finals del segle XIX. La tasca editorial de producció i difusió engegada pel Foment de Pietat Catalana en obres de catequesi, litúrgia, música, mística, hagiografia, historia eclesiàstica, etcètera, fou cabdal en l'Església catalana del primer terç del segle XX.

L'obra del Foment de Pietat no s'aturava. L'any 1913 s'obren les portes de la nova Biblioteca Foment de Pietat Catalana, i el 1916, la Llibreria Balmes,⁷ al carrer Duran i Bas de Barcelona, on continua actualment des del 1921. L'any 1924 creà l'Apos-

⁵ El Col·legi Màxim de la Companyia de Jesús a Tortosa fou creat l'any 1864 en uns locals cedits pel bisbe, doctor Benet Vilamitjana i Vila (1861-1879). El Col·legi Major és convertit més endavant en la Facultat de Filosofia i Teologia dels jesuïtes. A causa de l'augment de vocacions, la Facultat de Filosofia fou traslladada a la població de Roquetes (1905). L'any 1916 les dues facultats foren portades a Sarrià (Barcelona). I aquí van restar fins a l'expulsió d'Espanya pel govern de la II República (1932). Les facultats catalanes es van traslladar a Avigliana, prop de Torí, i Sanremo (Itàlia), on seguiren impartint els estudis de Filosofia i Teologia, respectivament. Finalitzada la Guerra Civil (1939), tornaren a Sarrià, on s'hi van estar fins a l'octubre del 1949, quan s'assentaren definitivament a Sant Cugat del Vallès amb el nom de Col·legi Màxim de Sant Francesc de Borja (Centre Borja).

⁶ A Barcelona els jesuïtes s'allotjaven a les residències del carrer Roger de Llúria - Casp (església del Sagrat Cor) i Palau (Nostra Senyora de la Victòria).

⁷ MASSOT I MUNTANER, Josep (1973). *Aproximació a la història religiosa de la Catalunya contemporània*. Barcelona: Abadia de Montserrat, p. 22-26; 29-34; 216-217. De la producció editorial del Foment de Pietat cal destacar les revistes *La Veu de l'Àngel de la Guarda* (mensual, 1909); *Lo Missatger del Sagrat Cor de Jesús* (mensual, 1893-1936), revista fundada per Fèlix Sardà Salvany (1841-1916), clergue desitjós de retornar a la cristiandat de l'edat mitjana, partidari del restabliment de la Inquisició, enemic dels principis de la Revolució Francesa, oposat a la francmaçoneria, el protestantisme, l'espiritisme, l'anarquisme, el naturalisme, a Solidaritat Catalana, etc., és a dir, a tot allò que fes olor de liberal i modern; *Analecta Tarraconensia* (anuari, 1925), revista de ciència eclesiàstica, que es va deixar de publicar entre 1938 i 1940 —actualment, segueix publicant-la l'Editorial Balmes—; *El Bon Pastor* (1927) i *Catalunya Social* (1921-1936), obres que tenien el suport del bisbe Josep Torras i Bages (1846-1916), junt amb els preveres Pere Ginebra Espona, Joan Puntí Collell i Josep Arderiu Tió. Entre 1913 i 1936 l'estadística del Foment era la següent: 1.291.460 llibres; 3.647.376 opuscles; 40.590.600 fulls i estampes; 2.533.225 calendaris i revistes; 25.050 impresos de música religiosa; 222.907 plaques i medalles. Tot plegat representava 4.368.38 pessetes de l'època.

tolat de Missions i Exercicis i Obres Auxiliars,⁸ que, sota la direcció del P. Josep M. Pijoan S. J., emprengué campanyes de predicació per les parròquies de Catalunya, sobretot rurals, on es feren sensibles les necessitats pastorals dels rectors en la renovació de la vida religiosa. Per aquest motiu, creà l'Obra de Culte i Auxiliars Sacerdotals, dedicada a subministrar gratuïtament els mitjans de culte que mancaven a les parròquies pobres de l'Arquebisbat.

L'adveniment de la dictadura del general Miguel Primo de Rivera y Orbaneja (1923-1930)⁹ i la seva actitud contrària a la cultura catalana provocà canvis en el Foment de Pietat Catalana. L'any 1926 el seu patrimoni fou traspassat a Editorial Balmes S.A. per

salvaguardar-lo de les pressions de les més altes instàncies eclesiàstiques espanyoles i vaticanes i dels polítics del nou govern de Madrid. L'any 1929 la Sagrada Congregació del Concili, organisme vaticà encarregat de la disciplina eclesiàstica, conegut actualment com a Sagrada Congregació del Clergat, pressionat pel govern espanyol obligà l'entitat a suprimir l'adjectiu *Catalana*. El més significatiu fou, però, l'obligació de publicar en castellà. D'aquesta manera, als més de mil títols publicats en català s'hi afegiren el mateix nombre en castellà. Finalitzada la contesa civil (1939), Foment de Pietat Catalana fou acusada de difondre el catalanisme entre el clergat de Catalunya. Abans de la seva dissolució legal (1939), traspassà les seves activitats a dues noves entitats canòniques: les activitats pastorals a la Fundació Cultura Religiosa i les activitats científiques a la Fundació Balmesiana. Paral·lelament, Editorial Balmes

La Balmesiana, al carrer Duran i Bas, núm. 8-9-10-11, a Barcelona.

⁸ Les missions populars, conegudes amb el nom de la Santa Missió, consistien en un seguit de predicacions continuades en una població, amb una durada aproximada de deu a quinze dies. Les portaven a terme sacerdots, religiosos o frares que eren anomenats missioners. Les missions era una eina d'evangelització organitzada per encàrrec de les parròquies. Com a guia de les missions parroquials es va editar un manual, *El Manual de missions: instruccions i ceremonial per a l'organització i celebració de les Missions Parroquials en la Província Eclesiàstica Tarraconense* (1925, Foment de Pietat Catalana, Barcelona).

⁹ Miguel Primo de Rivera y Orbaneja (Jerez de la Frontera, 1870 - París, 1930), militar i polític espanyol, segon marquès d'Estella i Gran d'Espanya.

S.A. traspassà el seu patrimoni a les dues noves fundacions i al bisbat de Barcelona, abans de la seva autodissolució l'any 1940.

Alguns clergues de la Companyia de Jesús com el P. Pijoan, i d'altres ordres, no van poder escapolir-se de les crítiques de la dictadura i aviat foren acusats de "separatistes" pel fet de predicar en català. Aquest anticatalanisme contra l'ús de la llengua catalana fou fomentat també pel papa Pius XI, el papa més anticatalà de tota la història, sota la pressió i les informacions tendencioses cuinades des del Directori i trameses pel capità general de Catalunya, Emilio Barrera Luyando (1924-1930),¹⁰ i l'ambaixador monàrquic davant el Vaticà, Antonio Magaz y Pers, marquès de Magaz.¹¹ El P. Pijoan i altres companys els volien treure de Catalunya, denunciats per aquest últim, però el superior general dels jesuïtes no els va moure de casa.

Per altra banda, la remoció de jerarquies i el vet als nomenaments de determinats càrrecs eclesiàstics amb idees favorables al catalanisme fou constant, com el cas del cardenal arquebisbe Francesc d'Assís Vidal i Barraquer, a qui el dictador Primo de Rivera, per tal d'allunyar-lo de Tarragona, va arribar a oferir-li les seus de Còria, Toledo, Granada, Saragossa, Cadis i Burgos, ja que el considerava un obstacle al projecte governamental d'espanyolització de Catalunya. El cardenal va refusar l'oferta de sortir de Tarragona cap a una altra diòcesi espanyola i va proposar, si ho demanava el papa, anar a l'estranger, però aquesta vegada el Vaticà defensà els plantejaments del

¹⁰ Emilio Barrera Luyando (Burgos, 1869-1943), capità general de Catalunya (1923-1930), donà suport al cop militar del general Sanjurjo contra la II República, la "Sanjurjada" (agost del 1932). Fracassat el cop militar, va fugir a París. Tornà a Espanya i participà en l'aixecament militar franquista de l'any 1936.

¹¹ Antonio Magaz y Pers (Barcelona, 1863 - Madrid, 1953), marquès de Magaz, nascut a Barcelona, fill de Leonor Pers i Girandon, del llinatge dels Pers de Vilanova i la Geltrú. Anticatalà ferotge, monàrquic, almirall de l'Armada, acompanyà per mar el rei Alfons XIII cap a l'exili (1931); ambaixador davant el Vaticà en temps de la monarquia espanyola, va fer un bon servei a la dictadura de Primo de Rivera obtenint del papa Pius XI la prohibició de l'ús pastoral i l'edició de llibres en català. Un cop iniciada la Guerra Civil tornà al Vaticà, però aquest cop representant els colpistes militars aixecats contra la República espanyola. Allí posà tot el seu enginy i totes les seves influències possibles per ser reconegut com a únic representant de la nació espanyola, però de moment va fracassar en l'intent. Tanmateix, va aconseguir expulsar el representant de la República davant el Vaticà, Luis de Zulueta y Escolano, confabulat amb el personal pro colpista de l'ambaixada (1936). Posteriorment fou enviat a la representació diplomàtica espanyola del Berlín nazi. L'any 1940 deixa l'ambaixada de Berlín i es fa càrrec de la representació diplomàtica a Buenos Aires (Argentina). Mor a Madrid l'any 1953. Luis de Zulueta y Escolano (Barcelona, 1868 - Nova York, 1964), escriptor, professor, polític liberal laic espanyol afí al republicanisme, radical, reformista i finalment constitucionalista; vinculat a l'Institut Lliure d'Ensenyança; diputat a Corts per Madrid (1919), Pontevedra (1923) i Badajoz (1931). Ministre d'Estat (1931-1933); ambaixador a Berlín (1933-1934); l'any 1936, succeeix com a ambaixador republicà al Vaticà Leandro Pita Romero (Ortigueira, 1898 - Buenos Aires, 1985); expulsat de l'ambaixada pel marquès de Magaz (1936-1938), el va succeir el també franquista José María Yanguas Messía (1938-1942), antic ministre d'Afers Estrangers i president de l'Assemblea Nacional en temps de la dictadura de Primo de Rivera. Zulueta s'exilià a Colòmbia i després als Estats Units, on va morir als vuitanta-sis anys.

cardenal Vidal i Barraquer i va romandre a Tarragona. Per altra banda, el cardenal es defensava dels qui l'atacaven de separatista manifestant la seva lleialtat a la monarquia, al Directori i a la nació espanyola. Un altre cas fallit d'allunyament el tenim amb l'abat de Montserrat, Antoni M. Marcet (1878-1946). Quant als preveres, alguns foren declarats *persona non grata* per la monarquia espanyola, com Lluís Carreras, Josep M. Pijoan,¹² Jaume Fuster, Bartomeu Barceló, etcètera.

El cop d'estat de la dictadura va ser molt aplaudit pels sectors més conservadors de la burgesia i per un sector de l'Església catalana, com a salvaguarda davant les escomeses de l'esquerra anarquista. Per acabar-ho d'adobar, el dictador fundà el partit polític únic, la Unión Patriótica Nacional (1924-1930). A Catalunya, la Unión Patriótica Nacional no aconseguí ser un partit de masses, però reuní elements de dretes i oportunistes del Sindicat Lliure, la Unión Monárquica Nacional, funcionaris i alguns membres del sometent.

La dictadura va anar per feina i ben aviat va treballar a fons contra el nacionalisme català, prohibint associacions, partits polítics i institucions autòctones com la Mancomunitat de Catalunya (1925), i l'ús de la llengua i la bandera catalana a l'Administració i la vida pública.

Iniciat el segle XIX, la llengua catalana estava sota mínims. El període de decadència de la llengua el succeí un període anomenat Renaixença, moviment cultural per fer renéixer la llengua com a vehicle cultural i literari després de segles de diglòssia.¹³ La llengua catalana mai no havia perdut el seu ús social, però dos factors feien perillar la seva continuïtat com a llengua vehicular: l'abandonament de les classes benestants com a llengua per a la cultura, ja que feia més d'un segle que no era una llengua oficial, i la imminent voluntat del govern de la nació espanyola de promoure l'alfabetització universal. Això últim era el tret de gràcia a la llengua catalana. Com podeu veure, els atacs a la nostra llengua vénen de lluny. Les dues dictadures més repressives del segle XX, la de Primo de Rivera i la de Franco, no van poder fer-la desaparèixer. Noranta anys després, ja en el segle XXI, segueixen intentant-ho.

¹² COMAS I MADUCELL, Ramón (1977). *Vidal i Barraquer. Síntesi biogràfica*. El Gra de Blat, 21. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 39. El P. Pijoan fou acusat d'injúries a la bandera espanyola, tot per haver recomanat que engalanessin els balcons, un dia de festa, sense esmentar la bandera espanyola; processat per l'autoritat militar, que exigia el seu exili, va intervenir el cardenal i les autoritats locals, fins que se'l deixà en llibertat.

¹³ La diglòssia, en lingüística, es dona en una societat quan hi ha dues llengües relacionades de forma propera, una de prestigi alt, utilitzada pel govern i en textos formals, i una altra de prestigi baix, que normalment és la llengua vernacle parlada, en aquest cas la catalana. De mica en mica, la d'alt prestigi vol ensorrar la vernacle imposant una sola llengua en tots els àmbits de la societat i formalitzant una alfabetització universal, en aquest cas la castellana. Fins a la proclamació de la II República, a Catalunya, com a tot l'Estat espanyol, la documentació oficial estava redactada en castellà. Per tant, no ens hem de sorprendre de veure documentació escrita en castellà en els arxius estatals, municipals i privats catalans.

A Altafulla, monàrquics convençuts o forçats per les circumstàncies polítiques del moment, el govern municipal acordà l'any 1925 adherir-se i sol·licitar per al capità general de Catalunya, Emilio Barrera Luyando (1924-1930), i per al cap del Directori, general Miguel Primo de Rivera y Orbaneja, les més altes distincions honorífiques de la nació pels serveis prestats a la pàtria: medalles al Mérito Militar, Cruz Laureada de San Fernando (1925) i títol de “Bienhechor de la Patria”. Per si no n’hi havia prou, el consistori nomenà el capità general de Catalunya “fill adoptiu i predilecte” d’Altafulla.

Se da cuenta de una comunicación de la Alcaldía de Tarragona trasladando otra del Excmo. Sr. Capitán General de la 4ª Región agradeciendo la distinción de nombrarle hijo adoptivo y predilecto de esta villa quedando enterados.

Dos anys després (1927), l’Ajuntament adquirí de la Creu Roja un retrat de la reina Victòria Eugènia de Battenberg (1887-1969), despesa a càrrec de la partida Imprevistos, i contribuí amb 10 pessetes, també a càrrec de la mateixa partida, a la subscripció “pro Monumento Nacional” en honor del general Primo de Rivera, marquès d’Estella.¹⁴

Mentre la dictadura posava tots els entrebancs que podia i més, les missions populars parroquials catalanes, amb el P. Pijoan al capdavant, no s’aturaven. A tall d’exemple, podem dir que durant el curs 1923-1924 hem trobat, només a la diòcesi de Barcelona, més de vint missions. El P. Pijoan predicà a Terrassa a les parròquies del Sant Esperit i Sant Pau (1-11 de novembre de 1923), amb els PP. jesuïtes Ildefons Roca, Joaquim Vila, Josep M. Bausili, Josep Planas i Pere Borràs, a la parròquia de la Sagrada Família de Barcelona (28 de novembre - 8 de desembre), amb el P. Josep M. Bausili,¹⁵ i a Sant Feliu de Codines.¹⁶

De Barcelona tornà a Tarragona, la seva terra. Va residir a la rambla de Sant Carles (Rambla Vella), 7, a la casa-noviciat dels jesuïtes a tocar de l’església de Sant

¹⁴ AHMA. Actes de Plens, sessions: 24 de maig, 18 d’octubre i 3 de novembre de 1925; 18 d’abril i 8 d’agost de 1926; 27 de març (retrat de Victòria Eugènia de Battenberg, esposa del rei Alfons XIII (1906-1941)), i 4 de setembre de 1927 (monument). Francesc Blanch Verges, alcalde; Sebastián Miracle Vallvé, 1r tinent d’alcalde, i Amadeu Marca Guasch, 2n tinent d’alcalde.

¹⁵ *La Veu de Catalunya*, 18/10/1923, p. 2. Encara que el primer diari escrit íntegrament en català fou el *Diari Català* (1879-1881), afí al republicanisme federal, *La Veu de Catalunya* fou el diari publicat de més durada en català, editat a Barcelona entre 1899 i 1937, afí a la Lliga Regionalista. Provenia d’un setmanari homònim que es publicà del 1881 al 1898 i en el qual col·laboraren molts dels vinculats al Centre Nacional Català arribats de *La Renaixença*, portaveu de la Unió Catalanista, romàntica i apolítica. *Diccionari d’Història de Catalunya* (2004), Edicions 62, p. 345 i 1109.

¹⁶ *La Vanguardia*, 4/8/1926, p. 11.

Agustí.¹⁷ Aviat es guanyà la confiança del cardenal arquebisbe Francesc d'Assís Vidal i Barraquer,¹⁸ i va desenvolupar les seves capacitats d'orador-predicador en les missions populars, en exercicis espirituals, visitant hospitals, etc. (1926-1930).

El cardenal Vidal i Barraquer va trobar en el P. Pijoan un lleial i fidel col·laborador, un amic, amiat que va perdurar fins a la mort d'ambdós. Al·locucions, celebracions, sermons, predicacions, redaccions, etcètera, de la Mitra al clero i als fidels portaven regularment el segell, l'estil pastoral del P. Pijoan. A qualsevol manifestació religiosa solemne d'obligada presència del cardenal, com la Setmana Santa, la festa pasqual, la festivitat del Sagrat Cor de Jesús, l'Apostolat de l'Oració, exercicis espirituals, trobades amb sacerdots, cloendes de Santes Missions, etcètera, fos a la catedral de Tarragona o en altres municipis de la província eclesiàstica tarraconense, sovint hi trobem, al costat del cardenal Vidal i Barraquer, l'ombra infatigable del P. Pijoan.¹⁹

En el ministeri de les missions populars tarraconines no podia passar per alt la seva presència a Altafulla, el poble on va néixer. Amb el P. Josep M. Bausili S.J. va

¹⁷ GIMENEZ LÓPEZ, Enrique; MARTÍNEZ NARANJO, Francisco Javier. "La expulsión de los jesuitas de Cataluña". A: *Bulletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, núm. xx (2009), p. 115-136. La presència dels jesuïtes a Tarragona començà en temps de l'arquebisbe-cardenal Gaspar Cervantes de Gaeta (1511-1575), quan fundà a la Rambla de Sant Carles (Rambla Vella) una residència-noviciat per als religiosos de la Companyia de Jesús molt a prop de l'església de l'Epifania, o també dita dels Sants Reis (1576-1577), ja que el cardenal es deia de nom Gaspar (1575). Carles III (1716-1788), rei d'Espanya (1759-1788), ordenà l'expulsió de la Companyia de Jesús a la primavera de 1767 i la confiscació de tots els seus béns, que foren venuts per la Junta municipal. L'edifici actual del Museu d'Art Modern al carrer de Santa Anna de Tarragona, propietat dels jesuïtes, fou comprat per Antoni Martí i Gatell (1872), el qual establí la residència dels Martí a Tarragona. L'any 1983 la casa fou comprada per la Diputació Provincial. De la província jesuïta d'Aragó foren expulsats 570 religiosos, dels quals 218 tenien la residència en cases catalanes. De Tarragona van sortir 75 membres, entre novicis i escolars. Tots els religiosos de la província (catalans, aragonesos i valencians) van embarcar a Salou amb tretze naus escortades per tres de guerra cap a Mallorca, on van recollir 41 jesuïtes, i de les illes cap al port italià de Civitavecchia (30 d'abril de 1767). Arribats al port italià, el papa Climent VIII es negà que desembarquessin als Estats Pontificis i els conduí a Còrsega. Finalment, els van deixar desembarcar a França. Després d'anys d'exili per diverses ciutats de França i Itàlia, els jesuïtes supervivents van poder tornar a Tarragona el 1815, en temps de Ferran VII, després que el papa Pius VII hagués restaurat la Companyia de Jesús. Per últim, el 1886 van tornar a l'església dels Sants Reis, que aleshores ja es deia de Sant Agustí i del Sagrat Cor, perquè els religiosos agustins se n'havien fet càrrec l'any 1780. L'any 1955, el cardenal arquebisbe Benjamín de Arriba y Castro (Mondoñedo, 1886 - Barcelona, 1973) confià el culte de l'església de Sant Agustí als Missioners Claretians. Durant molts anys va ser parròquia castrense.

¹⁸ Francesc d'Assís Vidal i Barraquer (Cambrils, 1869 - Friburg, 1943): advocat (1890); prevere (1899); bisbe de Solsona (1914-1919); senador, representant els bisbes catalans davant la monarquia d'Alfons XIII de Borbó (1914-1916); arquebisbe de Tarragona (1919); cardenal de Santa Sabina, atorgat pel papa Benet XV (1921), i primate de les Espanyes.

¹⁹ GARCÍA JORDÁN, Pilar (1986). *Els catòlics catalans i la Segona República (1931-1936)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 21-24. L'any 1931 la província eclesiàstica de Tarragona comprenia els bisbats de Barcelona, Lleida, Girona, Solsona, la Seu d'Urgell, Tortosa, Vic i Tarragona, seu de la Mitra. Tenia aleshores 42,755 km² i 3.374.625 habitants, atesos per 5.422 sacerdots distribuïts en tres arxiprestats, parròquies, capelles, etc.; comptava a més amb 224 comunitats religioses d'homes i 837 de dones dedicades a la contemplació, a l'ensenyament i a la beneficència.

dirigir la Santa Missió a la parròquia de Sant Martí durant els dies 9 al 19 de desembre de 1926. La Santa Missió altafullenca va ser notícia a la premsa tarragonina de l'època.²⁰

ALTAFULLA

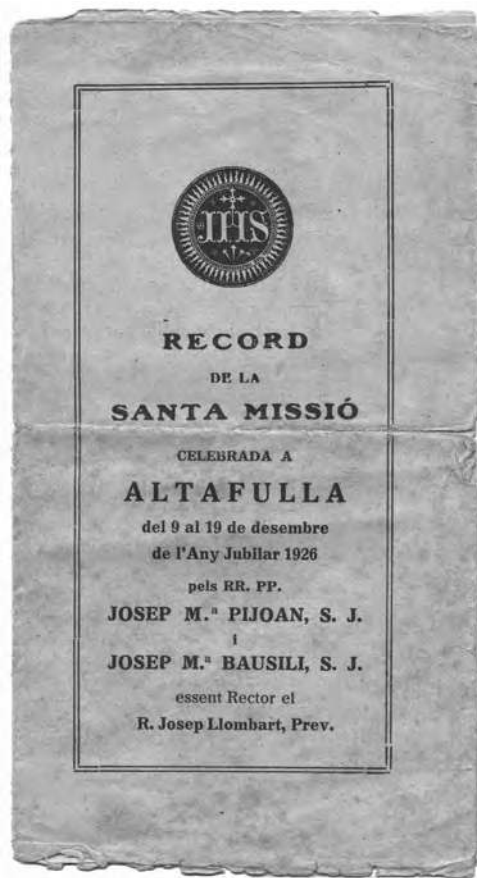
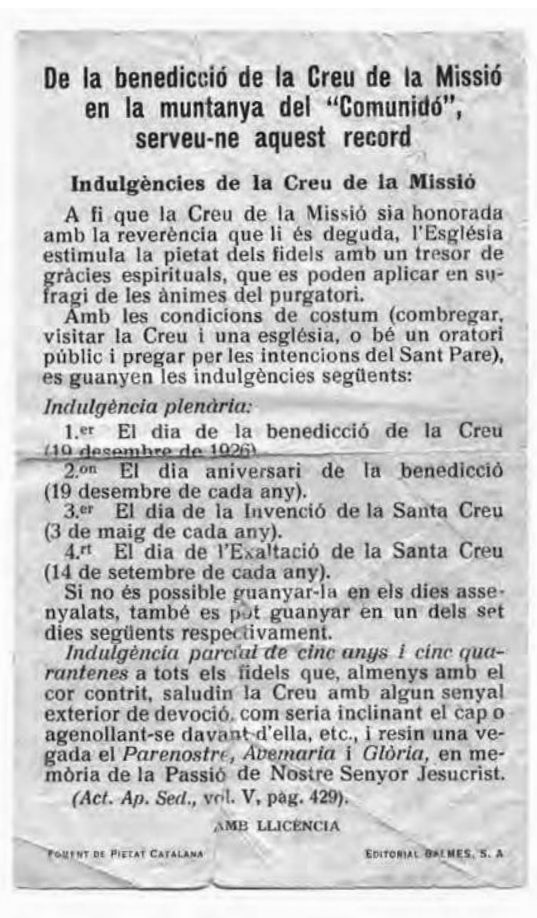
Aconteixement religiós verament important a tingut lloc en aquesta parròquia en motiu de la Santa Missió predicada pel PP. Jesuïtes Josep Mª Pijoan, fill d'aquesta població, i Josep Mª Bausili. Després d'una entusiasta rebuda a la que acudí quasi bé tot el poble, presidit per les digníssimes autoritats, es començà la Missió el dia nou de l'actual per acabar-la el dinou del mateix. Els notables sermons amb que començaren llur apostòlica tasca els pares missioners, atragueren d'aital manera els vehins de la present i sa comarca que l'espaiosa església s'ompli de gom a gom sobre tot els dos dies de festa que s'escaigueren i el dia en que l'Emm. Sr. Cardenal es dignà honorar-nos presidint l'acte del vespre. Impressionat per la tant extraordinària assistència i mogut per son cor de Pare ens dirigí nostre Prelat sentida plàtica animant i felicitant els fills d'Altafulla i als de Torredembarra i de Tamarit que en gran nombre assistiren. Des de els primers dies, a dos quarts de sis del mati se sortí en processó cantant el Sant Rosari pels carrers de la vila, cosa que fou ben rebuda sobre tot per l'element jove i que contribuí a que fos concorreguda la comunió general que vingué celebrant-se tots els dies.

La Missió especial per a infants tingué lloc els dies 10, 11 i 12, essent extraordinàriament simpàtica la festa que tancà dits actes i que consistí en nodrida comunió general i solemne processó la que noiets i noietes de la població hi assistiren portant tots boniques banderetes i alegrent a tothom amb llurs infantívols veus, mentre cantaven el Sant Rosari i càntics propis de la Missió. L'últim dia després de la comunió general, que fou molt concorreguda, a dos quarts de dotze tingué lloc la benedicció de la Creu de la Missió col·locada en la xamosa montanyeta del "Comunidó" on el P. Pijoan dirigí sa autoritzada paraula a tot el poble allí congregat esternint el cor dels presents i fent vessar a molts més d'una llàgrima d'emoació. Per la tarda, després del cant dels Trisagi, s'organitzà la solemne processó com a final de la Missió i per a guanyar el Jubileu de l'Any Sant, i en arribant a l'església, l'esmentat P. Pijoan predicà el sermó de perseverància exhortant als oients a la pràctica de la llei santa de Deu, portant vida verament cristiana. Déu faci que la llavor de la divina paraula, sembrada entre nosaltres per aquests apòstols de Jesucrist, produeixi fruits abundosos de santificació i de benediccions per a tots els vehins d'aquesta vila.

L'Ajuntament d'Altafulla també es féu ressò de la Santa Missió del desembre del 1926.²¹

²⁰ La Cruz, 24-12-1926, p. 4.

²¹ AHMA. Llibre d'Actes, sessió del 9 de desembre de 1926; AHAT. Butlletí Ecclesiàstic Arxidiocesà de Tarragona, 14/2/1929, p. 45-56; AHPA. Full Parroquial d'Altafulla, 10/3/1946, que en l'apartat "Notas históricas" es feia ressò de les Santes Missions del 1910, amb el rector Mn. Francisco Sanromà i predicació dels PP. Matas i Vidal S.J., la del 1926 del PP. Pijoan i Bausili, S.J., i la del 1946 amb el rector Mn. José

Se da cuenta de una comunicación del Sr. Cura Párroco invitando al Ayuntamiento a la entrada de los Padres Misionistas que tendrá lugar a las diez y ocho horas del día nueve del actual. Se acuerda asistir en Corporación a la misma.

A Altafulla, com a molts pobles de Catalunya, es feien Santes Missions des del segle XVIII. Els PP. Paüls organitzaren una Santa Missió l'any 1736. Durant la segona campanya missional claretiana de la diòcesi de Tarragona (setembre del 1846 - març del 1848) el P. Claret, després sant Antoni Maria Claret (1807-1870), va predicar a

Llombart. Per altra banda, s'aventurava a afirmar, en un temps passat imprecís, "la presencia del gran misionero y taumaturgo popular San Vicente Ferrer, llamado el Ángel del Apocalipsis, pues consta por una tradición constante i fundada que predicó en la vecina y desaparecida parroquia de Tamarit". Vegeu *El Missioner Apostòlic Mn. Claret a Tarragona*, s. XIX. Tarragona, CFM i Tinet Web.

Creu del Comunidor.

Altafulla del 19 al 26 setembre del 1846. El municipi comprenia aleshores 220 cases i 1.119 habitants, dedicats majoritàriament a l'agricultura. Després d'Altafulla va anar a predicar a Torredembarra. Ja en el segle xx hem trobat la Santa Missió de 1907,²² 1910, 1926 i 1946.²³ El ministeri del P. Pijoan en la predicació i difusió de les missions populars i els exercicis espirituals no va ser gaire llarg, uns vint anys, però van ser tan intensos que ben bé pot ser considerat, per a la història eclesiàstica de Catalunya de la primera meitat del segle xx, com un dels més notables missioners.

²² *La Cruz*, 28/12/1907, p. 2. La Santa Missió del 1907 fou dirigida pels PP. jesuïtes Celestí Matas de Barcelona i Anton Vidal de Tarragona, amb la col·laboració del rector Francesc Sanromà Montserrat. El corresponsal del diari donà la data de l'11 al 22 de desembre esmentant la presència d'un distingit general presidint la processó de Jesús Sagramentat pels carrers d'Altafulla. Possiblement la notícia feia referència al general Manuel Salazar Alegret, amb residència, més o menys permanent, al carrer de l'Hostal.

²³ AHPA. *Full Parroquial* (7 i 10 d'abril de 1946). Santa Missió del 6 al 19 de març de 1946 predicada pels PP. Togores i Pascual de Sant Vicenç de Paül. A la plaça de l'Església d'Altafulla una creu de pedra de 5 m d'alçada, datada el 1851 i destruïda durant la Guerra Civil, fou restablerta i beneïda el dia de Sant Josep com a record de la Santa Missió del 1946. La nova creu es va fer al Taller Melendres de Tarragona.

El 14 de febrer de l'any 1929, amb la presidència del cardenal arquebisbe Francesc A. Vidal i Barraquer i de les primeres autoritats religioses, militars i civils de la ciutat, es va celebrar a la catedral de Tarragona un solemne funeral en sufragi de la reina mare del rei Alfons XIII, Maria Cristina,²⁴ traspassada el 6 de febrer de 1929 als setanta anys. L'oració fúnebre, redactada pel P. Pijoan, fou en realitat un llarg sermó glossant la personalitat i l'espiritualitat de la difunta reina mare. El bisbat de Tarragona oferí a la premsa un resum del sermó:

Terminada la Santa Misa, el Rvdo. P. Pijoan pronunció la oración fúnebre. Sirviéndose para el lema de las palabras de San Pablo, "sobrie, juste et pie vivamus in hoc século spectantes beatam spem", sacó de ellas el tema para aplicarlo a la augusta dama, que vivió con sobriedad para sí, con justicia i caridad para el prójimo y piedad para Dios.

Expuso el concepto de estas virtudes para luego relacionarlas con la vida pública y privada de la gran Reina en las diversas etapas de su actuación, sirviendo como de ejemplar para gobernantes y gobernados aun en las más difíciles circunstancias por que atraviesan los pueblos. Habló luego de su gran caridad para con los pobres y afligidos igualmente que hizo destacar su arraigada caridad para con Dios, que fue como la raíz de donde derivaban las demás virtudes que, piadosamente pensando, habrán encontrado su galardón en el cielo.²⁵

A Altafulla, com a la resta de les ciutats i pobles de Catalunya, se celebrà un funeral per la reina mare, Maria Cristina, el 28 de febrer de 1929.²⁶

En la iglesia parroquial de esta villa se han celebrado con la mayor solemnidad píos sufragios por el alma de la Reina Madre, Doña María Cristina. El luctuoso acto ha revestido extraordinaria importancia y a él se han asociado además de las autoridades locales, presididas por el alcalde, don Martín Inglés, que ocupaba la presidencia en el presbiterio, el cabo del somatén y jefe local de la Unión Patriótica, cabo de carabineros e individuos a sus órdenes, escuelas oficiales, con sus respectivos profesores, y numeroso público. El altar mayor estaba severamente engalanado y ofició el reverendo don José Llombart Solé, cura párroco. Todo el día han ondeado las enseñas de la patria a media asta en las Casas Consistoriales y escuelas públicas.

Com a notícia afegida, el corresponsal oferia una novetat religiosa: el viacrucis a l'ermita de Sant Antoni.

²⁴ Maria Cristina d'Habsburg-Lorena (1858-1929), coneguda popularment com a Doña Virtudes, fou la segona muller del rei Alfons XII (1879-1885). A la mort d'Alfons XII ocupà la regència d'Espanya en nom del seu fill, menor d'edat, Alfons XIII de Borbó (1885-1902).

²⁵ AHAT. *Butlletí Ecclesiàstic Arxidiocesà de Tarragona*, 14/2/1929, p. 45-54; *La Cruz*, 15/2/1929, p. 1.

²⁶ *La Vanguardia*, 28/2/1929, p. 28.

El domingo de quincuagésima se inauguró el Vía-Crucis que desde la parroquial iglesia va a la ermita de San Antonio, asistiendo la mayoría del pueblo; pronunció el sermón nuestro paisano e hijo predilecto el reverendo Padre José María Pijoán.

I una altra de caire civil: camí i rellotge.

*Se han empezado ya los trabajos para convertir en carretera, el camino que desde la estación del ferrocarril conduce a la población, y se espera para el verano otras reformas municipales. Ya que se habla de reformas, recordamos una que con muy buena voluntad del vecindario y algunas otras personas más se podría realizar y es la del cambio del reloj, que es antiquísimo y va mal.*²⁷

El mateix any de 1929, el 28 de març, traspassà a Tarragona la mare del P. Pijoan, Llúcia. La notícia aparegué el 30 de març al diari *La Cruz*, en una esquela mortuòria. Dos dies després, el 2 d'abril, el mateix diari, a la columna "De Sociedad", es feia ressò de la mort de la mare del P. Pijoan.²⁸

Ayer se celebró en la iglesia de San Francisco el funeral en sufragio de doña Lucia Cendra. Celebró la misa el hijo de la finada, Rdo. P. Pijoan. El templo se llenó por completo. Los sacerdotes y los seminaristas en el presbiterio cantaron a dos coros la misa de "Réquiem" y el pueblo tomó parte cantando las contestaciones y partes más fáciles de la misa. Comulgaron "intra Missam" 64 hombres i 252 mujeres, la casi totalidad de los asistentes. Se observaron con exactitud las prescripciones litúrgicas y fue un acto que por su devoto recogimiento, el ajuste, solemnidad y unción en los cantos y ceremonias entusiasmó a los asistentes. Fue un digno sufragio a la difunta y un obsequio a su hijo, el Rdo. P. Pijoan, que bien lo merece por lo mucho que trabaja en bien del resurgimiento espiritual de nuestra ciudad.

Destinat a Manresa, a la residència de la Santa Cova, va seguir fent tasca apostòlica visitant hospitals, i durant la seva estada fou nomenat director de Ministeris i, més tard, consultor de la província jesuítica d'Aragó (1930-1931). Aquí a la Santa Cova va poder ser testimoni d'una gran celebració el 31 de juliol de 1930. Aquell dia, 373 sacerdots, presidits pels prelats de Tarragona, Vic, Solsona i Urgell, s'aplegaren i celebraren una festa d'acció de gràcies per la publicació de l'encíclica del pontífex Pius XI, *Mens nostra*. El P. Ignasi Casanovas S.J.²⁹ va llegir efusives cartes del Sant

²⁷ Era un rellotge molt rudimentari instal·lat a dalt de la torre de l'església que, connectat a la campana, reproduïa el temps present en tocs horaris sonors. L'any 1948 ja es parlava d'instal·lar-ne un de nou. El rellotge actual, visible des de la torre del campanar, es va beneir l'11 d'abril de 1965, festivitat de Diumenge de Rams (el rector era Mn. Quintana). Font: Llibre de la Parròquia de Sant Martí d'Altafulla.

²⁸ AHMA. Llibre de defuncions, v. 7, foli 58. *La Cruz*, 30/3/1929, p. 3, i 2/4/1929, p. 1. Quan va traspasar vivia al carrer Civaderia, 32, de Tarragona. Sebol·lida al cementiri de Tarragona, nínxol 244, bloc antic de Sant Fructuós. Actualment no consta el seu nom en el nou bloc de Sant Fructuós.

²⁹ Ignasi Casanovas Camprubí S.J. (1872-1936). Col·laborà amb el bisbe de Vic Josep Torras i Bages; impulsor de Foment de Pietat Catalana; membre numerari de la l'Acadèmia de Bones Lletres (1921);

Pare i del prepòsit general de la Companyia de Jesús,³⁰ que van donar un alt relleu a la celebració. Com a cloenda dels actes litúrgics, el P. Pijoan va donar lectura de les adhesions rebudes de prelats, institucions religioses i sacerdots, que manifestaven els seus sentiments per no haver pogut assistir a la diada. Finalment, va anunciar una assemblea sacerdotal a Montserrat pel 1931.³¹

Tancada l'etapa manresana, fou destinat com a superior de la casa missió Mas Colom de Tàrraga (1931), un actiu nucli del moviment espiritual, originat al bisbat de Solsona, iniciat pel P. Francesc de Paula Vallet Arnau³² (Barcelona, 1883 – Madrid, 1947), fundador de l'Obra dels Exercicis Parroquials (1921).

L'exili italià

En virtut de l'article 26 de la Constitució espanyola del 9 de desembre de 1931,³³ el govern de la Segona República espanyola dissolgué la Companyia de Jesús el 23 de

fundador i primer director de la Llibreria Balmes, "La Balmesiana" (1923), i de la revista *Analecta Sacra Tarraconensia* (1925). Morí assassinat a l'inici de la Guerra Civil (1936).

³⁰ ALCALÀ, César (2007). *Las checas del terror. La desmemoria histórica al descubierto*. Madrid: Libros Libres, p.112. El prepòsit provincial de la Companyia de Jesús a la província d'Aragó era el P. José María Murall Colomé (1930-1936), substituït després pel P. Mondría. El 21 de juliol de 1936 es trobava a la Casa d'Exercicis de Sant Josep de la Bonanova quan fou detingut per un escamot anarquista i, junt amb el superior, P. Félix Cots, el P. Josep Romà i Felipe Oriondo, afusellats a l'Arrabassada; però, donat per mort, salvà la vida gràcies a haver estat curat i amagat per un metge en una clínica de l'Arrabassada. Més tard, el 15 de setembre, va poder embarcar-se cap a Marsella i Sanremo. BATLLORI MUNNÉ, Miquel (2000). *Records de quasi un segle*. Barcelona: Quaderns Crema, p. 133.

³¹ *La Cruz*, 3/8/1930, p. 4, i Acta de la Conferència Episcopal de la província eclesiàstica Tarraconense de 25 de maig de 1931.

³² El P. Vallet fou un jesuïta que abandonà la Companyia de Jesús (1907-1920) i es va traslladar a Pozuelo de Alarcón (Madrid), on va desenvolupar el seu ministeri pastoral. A Catalunya va suportar una forta campanya d'una part dels bisbes, jesuïtes i clergue ordinari. Al cardenal Vidal i Barraquer no li agradaven les maneres pastorals del P. Vallet, ja que els seus homes de confiança en aquests afers eren els PP. Pijoan i Casanovas SJ. Tanmateix, el cardenal Vidal i Barraquer sempre va intentar apaivagar les crítiques al P. Vallet.

³³ BATLLORI MUNNÉ, Miquel; ARBELOA MURU, Víctor Manuel (1991). *Arxiu Vidal i Barraquer. Església i Estat durant la Segona República Espanyola, (1931-1936)*. Scripta et Documenta, 23. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 58-59, 62-63 i 315-316. *La Gaceta de Madrid* (gener del 1932) encapçalava la publicació de la dissolució de la Companyia de Jesús amb dos articles prou explícits:

"Artículo 1º. Queda disuelta en el territorio español la Compañía de Jesús. El Estado no reconoce personalidad jurídica al mencionado instituto religioso ni a sus provincias canónicas, casas, residencias, colegios o cualesquiera otros organismos directa o indirectamente dependientes de la Compañía.

"Artículo 2º. Los religiosos y novicios de la Compañía de Jesús cesarán en la vida en común dentro del territorio nacional en el término de diez días, a contar de la publicación del presente decreto. Transcurrido dicho término, los gobernadores civiles darán cuenta al Gobierno del cumplimiento de esta disposición. Los miembros de la disuelta Compañía no podrán en lo sucesivo convivir en un mismo domicilio en forma manifiesta ni encubierta, ni reunirse o asociarse para continuar la extinguida personalidad de aquélla".

gener de 1932.³⁴ La Constitució determinava que serien dissoltes, amb confiscació dels seus béns, els ordes religiosos que fessin vot d'obediència a una potència estrangera (el Vaticà), referint-se només als jesuïtes i a tots aquells que fossin un perill per a la República. Després s'ha sabut que s'al·ludí als dominics i als agustins. Amb aquests darrers, Manuel Azaña Díaz (1880-1940), president del govern i de la Segona República espanyola (1931-1939 / 1936-1939), havia estudiat la carrera de Dret a la universitat agustina d'El Escorial. Els dominics li devien semblar molt reaccionaris, sobretot a través dels seus articles dins la revista *La Ciència Tomista*³⁵ de Salamanca. Però Azaña, quan va comprovar els resultats de la dissolució dels jesuïtes, no va voler fer-la extensiva a cap altre orde religiós i s'acontentà a tancar la universitat sense dissoldre la comunitat que la regentava. Tanmateix, el 3 de maig de 1938 es derogà el decret de 1932, els jesuïtes tornaren a adquirir la plena personalitat jurídica i pogueren realitzar tots els fins propis de l'Institut, que quedà, quant al patrimoni, en la situació que estava amb anterioritat a la Constitució del 9 de desembre de 1931.

Un mes després de la proclamació de la Segona República, l'Església espanyola, preveient la dissolució dels ordes religiosos,³⁶ va preparar una defensa, un memorial per presentar-lo a les Corts Constituents. Mentrestant, a Catalunya va aparèixer un manifest titulat "Verdad y libertad. A los católicos de Cataluña",³⁷ signat per institucions religioses i per personalitats molt representatives catalanes. Els signants foren deu i el P. Pijoan representava l'Apostolat de les Missions.

³⁴ *La Cruz*, 26/1/1932, p. 1-2.

³⁵ BATLLORI (2000), p. 116-143.

³⁶ Pel maig del 1931 l'Ajuntament de Gijón invità tots els ajuntaments caps de província a prendre l'acord de demanar al Govern de la República l'expulsió de la Companyia de Jesús. La notícia fou rebuda amb preocupació per l'Església catalana, temorosa que la invitació repercutís en els ajuntaments de Catalunya. Per tal motiu, el cardenal Vidal i Barraquer s'adreçà al president de la Generalitat, Francesc Macià, per insinuar-li que intervingués davant els ajuntaments de Barcelona, Lleida, Girona i Tarragona, exhortant-los a no seguir la iniciativa de l'Ajuntament de Gijón. Per altra banda, li recordà la persecució que en temps de la dictadura de Primo de Rivera havien patit alguns jesuïtes com els PP. Casanovas, Pijoan, Bolos i d'altres.

³⁷ MASSOT (1973), p. 96. *La Vanguardia*, 29/5/1931, p. 12. *El Matí*, 23/5/1931, p. 4. *El Matí*, diari catòlic barceloní (1929-1936), amb una presentació i edició molt acurades, tingué un públic molt concret i estable. Fou proper a la Unió Democràtica de Catalunya (UDC), partit conservador catòlic i catalanista moderat (1931 i fins avui). Molts redactors venien d'aquesta formació política i de la Federació de Joves Cristians de Catalunya (FJCC, fejecistes, fundada pel sacerdot de Vilafranca del Penedès Dr. Albert Bonet), com Josep Maria Capdevila, Jaume Ruiz i Manent, Fèlix Millet i Maristany, Josep M. Junoy, Maurici Serrahima, Carles Cardó, Joaquin Ruyra i d'altres. Va editar un suplement il·lustrat i literari, *Esplai* (1934). Amb l'inici de la Guerra Civil, el diari fou clausurat per les seves posicions catòliques i contràries als partits del Front d'Esquerres. A la seva impremta s'edità el diari en català *Treball* (1936), l'òrgan central del Partit Socialista Unificat de Catalunya (PSUC, 1936-1990). En acabar la guerra, a *El Matí* li fou impossible reaparèixer per catalanista. *Diccionari d'Història de Catalunya* (1992). Barcelona: Edicions 62, p. 672.

El manifest volia resoldre la situació cabdal del moment i contraatacar la propaganda escrita dels opositors republicans, comunistes i anarquistes. Els signants anunciaven la constitució d'un comitè decidit a oposar-se, fascicle a fascicle, revista a revista, llibre a llibre, per tal d'ofegar l'odi i el mal en l'abundor de la caritat cristiana.

Tothom deplora aquests dies l'avenç de la propaganda antireligiosa i de les organitzacions sectàries. Circulen les calúmnies més absurdes, s'estampen veritables blasfèmies i munió d'agitadors subvencionats no sabem per qui enverinen l'ànima del nostre poble i realitzen un esforç suprem per allunyar-lo de l'Església.

Per altra banda, el 22 de juny de 1931, a Oña (Burgos), al Col·legi Màxim de la Companyia de Jesús (1880-1967), es van reunir tots els provincials espanyols de la Companyia.³⁸ Cada província va enviar-hi un representant: per l'Aragó, el P. Josep M. Pijoan; per Andalusia, el P. Felipe Alonso; per Toledo, Luis Izaga, i per Castella, Luis Chalband. Allí es va decidir:

1. Redactar i presentar un Memorial al Govern central i a l'Assemblea Constituent.
2. Iniciar una intensa campanya de propaganda popular.

L'ordre d'expulsió obligà els jesuïtes a secularitzar-se i realitzar el seu ministeri en grups de dispersió (1932-1936).³⁹ La província d'Aragó de la Companyia de Jesús, a la qual pertanyien els jesuïtes de Catalunya, traslladà les facultats de Filosofia i de Teologia de Sarrià (Barcelona) a Avigliana i Sanremo (Itàlia). Aquest seriós entrebanc no evità que el P. Pijoan continués realitzant el seu ministeri sota la protecció del cardenal Vidal i Barraquer. El 9 d'agost de 1933, el cardenal publicà una carta pastoral destinada als sacerdots de la província eclesiàstica de Tarragona exhortant-los a assistir a la IV Assemblea sacerdotal que se estava preparant a Tarragona del 20 al 23 de setembre. La redacció de l'escrit, "Al·locució als sacerdots de la Nostra Província Eclesiàstica", així com les conclusions de la trobada, dividida en tres seccions (Catecisme, Fejocisme i Congregacions Marianes), fou obra del P. Pijoan.⁴⁰

³⁸ VERDOY, Alfredo (1995). *Los bienes de la Iglesia. Disolución e incautación de la Compañía de Jesús durante la Segunda Republica*. Madrid: Trotta, p. 74.

³⁹ El 15 de febrer de 1934 el cardenal Vidal i Barraquer escrigué a Alejandro Lerroux, president del Consell de Ministres, reclamant la devolució de l'immoble residència dels jesuïtes a la Rambla de Sant Carles, 5-7 (Rambla Vella), confiscat per la República. La Mitra feia valer la possessió de l'immoble amb unes escriptures signades l'any 1912, al·legant que l'immoble no era un bé confiscat als jesuïtes, sinó una propietat de l'Arquebisbat de Tarragona. Finalment, el gener del 1935 el delegat d'Hisenda de Tarragona i el representant de la Mitra van signar la devolució de l'immoble. BATLLORI i altres (1991), p. 58-59, 62-63 i 315-316.

⁴⁰ AHAT. *Butlletí Eclesiàstic Arxidiocesà de Tarragona*, 30/10/1933, p. 246-252.

El mateix any 1933 celebrà a Montserrat, amb un grup de companys sacerdots, les noces d'argent sacerdotals. Per aquest motiu, el P. Pijoan envià al cardenal Vidal i Barraquer un missatge amb el text següent: “Eminentíssim Cardenal Arquebisbe, 28 sacerdots condeixebles, reunits a Montserrat, celebren noces d'argent, saluden, reverencien i reiteren adhesió implorant benedicció”. El cardenal va respondre felicitant-los i animant-los a no defallir en la missió pastoral de l'Església.

Des de l'any 1932 la seguretat personal d'alguns jesuïtes es va fer cada cop més insostenible. El P. Pijoan era a la diana de cert clergat catòlic nacionalista espanyol. Quan corregué la notícia per Andalusia que el P. Pijoan hi aniria a predicar, un orador eclesiàstic digué des d'una trona que, si arribava a Granada, ell en consciència l'havia de delatar com a enemic d'Espanya, perquè calia estimar els enemics personals, però no els enemics d'Espanya. El P. Pijoan, junt amb altres companys, s'exilià cap a Itàlia (1936), però abans d'aturar-se a Sanremo, camí de Roma, Wlodimir Ledóchowski (1866-1942), superior general dels jesuïtes, tingué una conversa amb ells i els confortà dient-los textualment: “Ne temeatis, patres catalauni, ego nobis vos” (“No temeu, pares catalans, jo us conec”).⁴¹

El novembre del 1936, el P. Pijoan arribava a Roma amb el desig de visitar el cardenal Vidal i Barraquer, feliçment refugiat a la cartoixa de Farneta, a prop de Lucca (Toscana), mercès a la protecció de la Generalitat de Catalunya, que l'embarcà en un vaixell de la Marina italiana arribat al port de Barcelona. Tanmateix, el cardenal Vidal i Barraquer no va poder preservar la vida del seu bisbe auxiliar, doctor Manel Borràs i Ferré (1880-1936), més tard assassinat vora de Tarragona (coll de Lilla).⁴²

El cardenal Vidal i Barraquer mantingué des de la cartoixa de Farneta una fluida i extensa correspondència amb el cardenal secretari d'Estat, Eugeni Pacelli (1876-1958), futur papa Pius XII (1939-1958). En una carta li anunciava l'estada del P. Pijoan a Roma (1937).

⁴¹ BATLLORI i altres (1991), p. 949. BATLLORI (2000). p. 142-143. Wlodimir Ledóchowski (1866-1942), polonès, 26è Superior General de la Companyia de Jesús (1914-1942). Religiós de forta personalitat, conservador, antimodernista i anticomunista. Al proclamar-se la II República (1931) va col·laborar estretament amb el cardenal Vidal i Barraquer en la política conciliadora Estat-Església, però a l'esclatar la Guerra Civil aviat es mostrà procliu als insurrectes i ordenà que milers de revistes jesuítiques de tot el món fessin propaganda a favor de Franco. L'ambaixador franquista, marquès de Magaz, constatava el gran canvi del superior dels jesuïtes, que durant la dictadura de Primo de Rivera defensava els jesuïtes catalans, mentre que ara defensava la “Cruzada Nacional”. RAGUER SUÑER, Hilari (2003). *Arxiu de l'Església catalana durant la guerra civil*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p 10.

⁴² *Ibidem*, p. 48-64. El cardenal Vidal i Barraquer va informar el secretari d'Estat del Vaticà, Eugeni Pacelli, de com havia pogut sortir de Barcelona amb el creuer de guerra italià *Fiume* (1931-1941) i després passar al *Muzio Attendolo* (1935-1942), que el portà al port de La Spezia (30-31 de juliol de 1936). Instal·lat a la cartoixa de Lucca, el cardenal redactà un extens memoràndum al cardenal Pacelli explicant, fil per randa, totes les angoixes que havia patit mentre estava detingut pels escamots anarquistes i fins que fou rescatat pels guàrdies de la Generalitat de Catalunya, que el portaren a Barcelona i li salvaren així la vida.

*Se halla actualmente en Roma, donde ha dado varias tandas de ejercicios, el Rdo. P. José Mª Pijoan, S. J., insigne misionero, predicador infatigable, que ha recorrido varias veces toda Catalunya dando misiones y Ejercicios al Clero, al cual conoce bastante lo propio que a los Prelados. Es el iniciador de la Obra del Culto y del Apostolado de las Misiones y de otras obras de celo; es conocida su reputación como buen organizador y goza de excelente fama y prestigio, sin haberse nunca entrometido en ninguna clase de partidismo político. Se lo indico a Vuestra Eminencia Rev.ma por si juzga oportuno pedirle directa o indirectamente algunas informaciones y encargarle un plan para el desarrollo de las Obras ya implantadas y la creación de otras nuevas que serán indispensables habida cuenta de los terribles acontecimientos sufridos en España. Se lo comunico a Vuestra Em.cia Rev.ma con alguna urgencia, pues de cuanto me dice alguno de los sacerdotes que con grandísimo fruto han asistido a la tanda de Ejercicios dirigida por dicho Padre y terminada el domingo p.p., es muy probable que éste haya en breve de ausentarse de Roma.*⁴³

El P. Pijoan, en les seves visites al cardenal Vidal i Barraquer i a Roma (Col·legi Espanyol i Pontificia Universitat Gregoriana dels jesuïtes), feia de correu oral i escrit de notícies referides a la marxa de la guerra i a la sort del clergat i els civils catòlics amagats, fugits o morts durant la repressió anticlerical. Cal recordar que tots els que el visitaven a la cartoixa de Lucca eren vigilats pels feixistes italians, aliats dels seus homònims espanyols, que veien el cardenal com un enèmic de l'Espanya franquista.⁴⁴

Després de Roma va residir un cert temps a Sanremo i, finalment, fou destinat a la Facultat de Filosofia dels jesuïtes d'Avigliana, prop de Torí, on fou nomenat superior dels dispersos de la residència de Tarragona i prefecte de les missions de la província d'Aragó (1937-1938).

L'exili americà

El setembre del 1938 el superior provincial dels jesuïtes el destinà, amb el P. Ignacio Prieto S.J. (1900-1980), al Seminari Arxidiocesà de Lima (Perú), amb la missió de fer-se càrrec del ministeri pastoral del clergat i dels fidels. Perduda tota esperança, com el cardenal Vidal i Barraquer, de poder tornar un dia a Catalunya, el P. Pijoan s'acomiadà de la família amiga de Raimon d'Abadal i Calderó, exiliada a Itàlia.

Dijous, 25 d'agost de 1938

És ben trista aquesta carta que la Maria [filla del Raimon] ha rebut del P. Pijoan. Ell volia fa temps tornar a Espanya, responent a la seva vocació missional amb la que tant bé

⁴³ RAGUER (2003), p. 128, 181.

⁴⁴ Amb l'entrada d'Itàlia a la Segona Guerra Mundial abandonà definitivament Lucca i fixà la residència a la cartoixa de Valsainte, situada a 30 quilòmetres de Friburg (Suïssa), fins al seu traspàs el 13 de setembre de 1943. Les seves despulles foren sebollides a la mateixa cartoixa fins l'any 1978, quan finalment van ser portades a la catedral de Tarragona, tal com havia deixat escrit en el seu testament.

*ha fet. Però les portes d'Espanya se li varen tancar. Ell volia llavors anar a Amèrica per a complir amb el seu ministeri, però els seus superiors el retenien tement que ja seria difícil que tornés a la nostra terra. Però, a l'últim, ara ens fa saber la seva marxa cap al Perú, amb un comiat que sembla que sigui fins a l'eternitat. I un pensa com es podia restaurar la terra nostra desfeta moralment, si els homes que com ell, millor serviren per això, són allunyats definitivament. És ben trista aquesta carta tan sentida no sols per ell, sinó per nosaltres i per tots els que amb nosaltres formen el poble català.*⁴⁵

El P. Pijoan només va viure al Perú sis mesos i mig (18 de setembre de 1938 - 6 d'abril de 1939). La sobtada mort del P. Pijoan va trasbalsar la residència dels jesuïtes, la Cúria de la capital peruana i els fidels de la parròquia de San Pedro de Lima.⁴⁶

Del Diari de la Comunitat de Sant Pere dels jesuïtes de Lima m'han facilitat les següents anotacions:⁴⁷

18 de setiembre de 1938, llegaron los PP. Prieto y Pijoan enviados de Europa para hacerse cargo del Seminario Arquidiocesano, pero vivirán con nosotros hasta tanto se arreglen las cosas.

27 de marzo de 1939, lunes. Por la tarde se indispuso el P. Pijoan y por la noche fue trasladado al hospital italiano donde le practicaron la operación de apendicitis. Salíó bien [...]

6 de abril. Jueves Santo. El P. Pijoan que estaba en el hospital italiano por motivo de la operación de apendicitis se levantó hoy de la cama, una vez quitados los puntos. Parecía que estaba bien, pero a las tres de la tarde le dio un ataque de corazón y murió. El P. Magañas tuvo tiempo de administrarle la extremaunción.

Jueves Santo [...] las 7 de la noche [...] en la Capilla de la Penitenciaría de San Pedro. El Excmo. Monseñor Fernando Cento,⁴⁸ Nuncio de Su Santidad, comienza la Hora Santa, acto oficial de todos los Centros de la Jornada Sacerdotal. Lleno de profunda emoción anuncia la inesperada muerte del R.P. José María Pijoan S.I., ocurrida pocas horas antes y, al hacerlo, una contenida expresión de dolorosa sorpresa estalla en el auditorio.

Merecen consignarse las frases del Excmo. Señor Nuncio al hablar del R.P. Pijoan: Le llama "El alma, el organizador de los Centros de la Jornada Sacerdotal, el Educador benemérito de seminaristas, que pocos meses antes llegó al Perú y en este corto espacio de tiempo había cumplido un magnífico apostolado".

⁴⁵ ABADAL I CALDERÓ, Raimón d' (2001). *Dietari de guerra, exili i retorn* (1936-1940). Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 318-319. Raimon d'Abadal i Calderó (1862-1945), polític conservador i advocat català afí a la Lliga Regionalista, diputat a Corts a Madrid i Catalunya (1931), es va exiliar a França i a Itàlia (1936), d'on va tornar finalitzada la Guerra Civil (1940). Era oncle de l'historiador Ramon d'Abadal i de Vinyals.

⁴⁶ Ignorem si el P. Ignacio Prieto S.J. (1900-1980) va arribar a anar al Seminari Arxidiocesà de Lima (Perú). La font de Lima, P. Enrique Rodríguez S.J., no ho confirma.

⁴⁷ Font: P. Enrique Rodríguez S.J., de la comunitat de San Pedro dels jesuïtes de Lima.

⁴⁸ Fernando Cento (Pollenza, 1883 - Roma, 1973), cardenal italià, nunci del Vaticà a Veneçuela (1926), l'Equador (1937), el Perú (1937-1939), Bèlgica i Luxemburg (1946) i Portugal (1953).

Y añade: “El Nuncio que os habla ha visitado muchos países, ha conocido a muchos sacerdotes y religiosos, y puede aseguraros que ha tratado pocas almas sacerdotales tan nobles, tan entregadas por completo al ideal, así hasta el sacrificio, como la del R. P. José M. Pijoan. Hombre de Dios, verdadero apóstol, digno hijo de S. Ignacio de Loyola, alma eucarística, ardía en el fuego del amor divino, fuego que sabía transmitir a todas las almas que tuvieron la dicha de ponerse en contacto con la suya. ¡Que en paz descanse!

Dios le ha llamado en este Jueves Santo, en que había de inaugurarse el centro de una obra promovida por su incansable celo, el día por antonomasia de la Jornada Sacerdotal. ¿Quién sabe si había ofrecido su vida por el éxito de esta obra? Tal vez Él le ha llamado a Sí en este día eminentemente sacerdotal, día de la institución del sacerdocio, atendiendo al ofrecimiento que hiciera de su vida por tan noble causa. Tal vez su muerte sea para la Iglesia Peruana manantial fecundo de vocaciones sacerdotales... El Padre Pijoan está aquí con su espíritu. Cerca de Dios nos sonríe y nos bendice...”

He aquí algunos datos biográficos, aunque incompletos, de este sacerdote tan eminente, llegado a nuestras playas como una bendición del cielo para nuestra Patria. Nació en la provincia de Tarragona, España, el 2 de diciembre de 1885. Entró en la Compañía de Jesús después de ordenado de sacerdote.

En España, Cataluña, había trabajado en obras de gran aliento y sobre todo en la santificación del sacerdote. Cuando la obediencia le alejó de aquella nación su separación fue hondamente sentida. Destinado a la casa de jesuitas teólogos de San Remo, Italia, al poco tiempo pidió a sus superiores le enviaran a un lugar donde pudiera trabajar en el apostolado, pues la dificultad de la lengua le impedía hacerlo con intensidad en aquel país.

Llegó a Lima el 26 de septiembre y en el 27º aniversario de la primera misa⁴⁹ de su vida, decía su primera misa en la patria de santa Rosa. El 27 de marzo la enfermedad le postró en el lecho y el 6 de abril entregaba su alma a Dios.

En este corto espacio de tiempo, por su actividad y celo extraordinarios, bien puede merecer el nombre de apóstol de Lima. Se había penetrado profundamente de las necesidades espirituales de nuestra capital, y ¡cuán ardientemente anhelaba acudir en socorro de las almas! En seis meses ha predicado unos 200 sermones (en muchas ocasiones cuatro y cinco veces al día).

Encargado por el Excmo. Sr. Arzobispo de Lima de inaugurar los Ejercicios Espirituales de la Cuaresma en la Catedral y profundamente convencido de la necesidad y eficacia de la propaganda, no perdonó medio alguno para hacerla con los métodos más modernos. Luego, cuando apenas comenzados los ejercicios, la enfermedad lo obligó a abandonarlos, desde su lecho se gozaba y se interesaba vivamente por el éxito de los mismos.

En enero fue nombrado por el Excmo. Sr. Arzobispo Director General de la Jornada Sacerdotal establecida en Lima a iniciativa del Excmo. Sr. Nuncio. Escribió los estatutos y promovió la fundación de los centros y deseaba ardientemente que la obra se extendiese como un incendio en todo Lima y en todo el Perú, seguro de que la oración traería a nuestra patria la bendición suprema de sacerdotes numerosos y sobre todo santos.

⁴⁹ Aquesta data no és correcta. L'any 1933 va celebrar les noces d'argent, i el 1938 feia trenta anys de la seva primera missa.

La santificación del sacerdocio fue el ideal de su vida, ideal tan ardientemente amado que no dudó en ofrecer a Dios por él las fatigas del apostolado y el sacrificio de su salud, comprometida por su actividad sin descanso y aún quizás su vida misma. Hay motivos fundados para creerlo.

Sus hermanos en religión, tanto en España como en Lima, vivían edificados por la constante afabilidad de su trato; por la austeridad de su vida, aun durante la enfermedad, por el celo que le devoraba y que le obligaba a no negarse jamás a ninguna solicitud de predicación o confesiones, celo que le llevó hasta el sacrificio, hasta la muerte.

Su inteligencia, clara y profunda, su consejo seguro le hacían un magnífico predicador, un confesor y director de primer orden. A todo esto unía una sencillez de trato que le atraía las almas, y una prudencia exquisita y don de gentes, que le hacía apto para una verdadera acción social.

Recibió la enfermedad como alegre mensajera, que le traía la esperanza de subir al Cielo. Pensaba en la muerte casi de continuo, resignadamente a veces, y otras, lleno de gozosa esperanza. En los últimos días que estuvo en la Clínica, olvidaba sus sufrimientos para alentar, consolar e instruir para la Primera Comunión a otros enfermos que iban a buscarle. Cuando la muerte le sorprendió acababa de regresar de la Capilla a donde le atraía irresistiblemente la presencia de Jesús Sacramentado.

En su muerte le vistieron los ornamentos sacerdotales: la casulla era morada, color litúrgico de la Cuaresma. Llevó así a la tumba el símbolo de sus dos grandes preocupaciones de los últimos días: la santificación del clero en el Perú y en toda la Iglesia y la campaña para santificar la Cuaresma por medio de los Ejercicios Espirituales.

El R.P. Pijoan se lamentaba de no haber alcanzado la palma del martirio que estuvo a punto de recibir en España. ¿No podremos decir que murió mártir de su caridad para con el Perú? Que su heroico ejemplo nos impulse a la oración y al sacrificio por el sacerdocio y por las almas. Aprendamos de su heroico ejemplo el valor del sacerdocio”.

10 de abril. Lunes. Se tuvieron en nuestra Iglesia de San Pedro los funerales por el alma del P. José María Pijoan (q.e.p.d.) asistiendo el Sr. Nuncio y en representación del Sr. Arzobispo, el Canciller, concurrieron algunos PP. del colegio y los juniros de Miraflores.

La petjada del P. Josep Maria Pijoan Sendra S.J finalitza, ara per ara, ací. He recuperat part de la seva vida, de la seva obra material i espiritual, però tinc el convenciment que hi ha molt més. Amb l'intent d'esbrinar més a fons el personatge, mitjançant la possibilitat d'arribar a contactar un dia amb els supervivents familiars, en el supòsit que en resti algun, vaig requerir més informació a la font jesuïta de Lima, però la promptitud i desinteressada comunicació mantinguda fins aleshores, de sobte, es va interrompre. Ignoro quina fou la raó de pes per la qual van decidir no donar-me més informació del P. Pijoan. Un interrogant, actualment, sense resposta.

RECONeixEMENTS

D'Altafulla, a la Pepita Farreras Serramià i la Montserrat Blanch Guasch, fidels companyes de recerca, i al Centre d'Estudis d'Altafulla, llum petita però viva en el pretès anonim.

De Tarragona, a mossèn Manel M. Fuentes Gasó, Joan Maria Quijada Bosch i Teresa Salort Volart, de l'Arxiu Històric de l'Arquebisbat de Tarragona.

De Barcelona, al P. Francesc Casanovas S.J., de l'Arxiu Històric de la Companyia de Jesús de Catalunya.

I d'Amèrica del Sud, el Perú, Lima, al P. José Enrique Rodríguez S.J. de la parròquia de San Pedro, la darrera casa residencial i espiritual del P. Pijoan.

OBRA BIBLIOGRÀFICA DEL P. PIJOAN SENDRA

Vida de Santa Marguerida María Alacoque (1920). Foment de Pietat Catalana. Barcelona, 64 pàgines.

Instrucció de modo missions apte praeprandi, instituendi, earumque fructus conservandi (1937). Col·legi Màxim. Sanremo, 103 pàgines. Arxiu Companyia de Jesús de Catalunya, signatura 2072.

Directorio práctico para dar los Ejercicios Espirituales al Clero (1937). Col·legi Màxim. Sanremo, 31 pàgines. Arxiu Companyia de Jesús de Catalunya, signatura 2071.

Oración fúnebre (1929). Col·legi Màxim. Sanremo, 31 pàgines. Arxiu de la Companyia de Jesús de Catalunya, signatura 4156.

Col·laboracions

BOSSUET⁵⁰ (1920). *L'Amor dels Amors. Estudi sobre l'Amor de Santa Magdalena*. Foment de Pietat Catalana. Barcelona. Traducció del francès pel P. Josep M. Pijoan, S.J. i prefaci del P. Ignasi Casanovas S.J. 32 pàgines (Amor. Teologia).

Cànecs Religiosos (1931). Apostolat de Missions i Exercicis de Catalunya. Foment de Pietat. Barcelona. Pròleg-Advertiment del P. Josep M. Pijoan S.J., 95 pàgines. Arxiu Companyia de Jesús de Catalunya, signatura 2070.

TORRAS I BAGES, Josep⁵¹ (1927). *LEsglésia i la castedat*. Textos recollits i comentats sota la direcció del P. Josep M. Pijoan S.J., Llibreria Catalonia. Barcelona, 232 pàgines (Teologia pastoral). Arxiu de la Companyia de Jesús de Catalunya, signatura 2069.

⁵⁰ Jacques-Bénigne Bossuet (1627-1704) fou un destacat clergue, predicador i intel·lectual francès, bisbe de Condom (1670-1681) i de Meaux (1681-1704).

⁵¹ Josep Torras i Bages (1846-1916), eclesiàstic i bisbe de Vic (1899-1916), màxim representant en el seu temps del nacionalisme català, conservador i catòlic.

BIBLIOGRAFIA CONSULTADA

- ABADAL I CALDERÓ, Raimón (2000). *Dietari de guerra, exili i retorn (1936-1940)*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona.
- ALCALÁ, César (2007). *Las checas del terror. La desmemoria histórica al descubierto*. Libros Libres. Madrid.
- BATLLORI, MUNNE, Miquel; ARBELOA MURU, Victor Manuel (1991). *Arxiu Vidal i Barraquer. Església i Estat durant la Segona República Espanyola (1931-1936)*. Scripta et Documenta, 23. Volum I al IV. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona.
- BATLLORÍ I MUNNÉ, Miquel (2000). *Records de quasi un segle*. Textos recollits per Cristina Gatell i Glòria Soler. Quaderns Crema. Barcelona.
- COMAS I MADUELL, Ramon (1977). *Vidal i Barraquer. Síntesi biogràfica*. El Gra de Blat 21. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona.
- GARCIA JORDAN, Pilar (1986). *Els catòlics catalans i la Segona República (1931-1936)*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona.
- GUIMENEZ LÓPEZ, Enrique; MARTINEZ NARANJO, Francisco Javier (2009). *La expulsión de los jesuitas de Catalunya*. Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics. Barcelona, núm. XX.
- MASSOT I MUNTANER, Josep (1973). *Aproximació a la historia religiosa de la Catalunya Contemporània*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona.
- RAGUER SUÑER, Hilari (2003). *Arxiu de l'Església catalana durant la guerra civil*. I volum, juliol-desembre 1936. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona.
- VERDOY HERRANZ, Alfredo (1995). *Los bienes de los jesuitas. Disolución e incautación de la Compañía de Jesús durante la Segunda República*. Trotta. Madrid.

Prensa

La Cruz
El Matí
La Vanguardia
La Veu de Catalunya

Arxius

Arxiu Provincial de la Companyia de Jesús de Catalunya (APCJC)
Arxiu Històric de l'Arquebisbat de Tarragona (AHAT)
Arxiu Històric Municipal de Tarragona (AHMT)
Arxiu Històric Municipal d'Altafulla (AHMA)

ESGLÉSIA DE SAN PEDRO DE LIMA (PERÚ)

Exterior

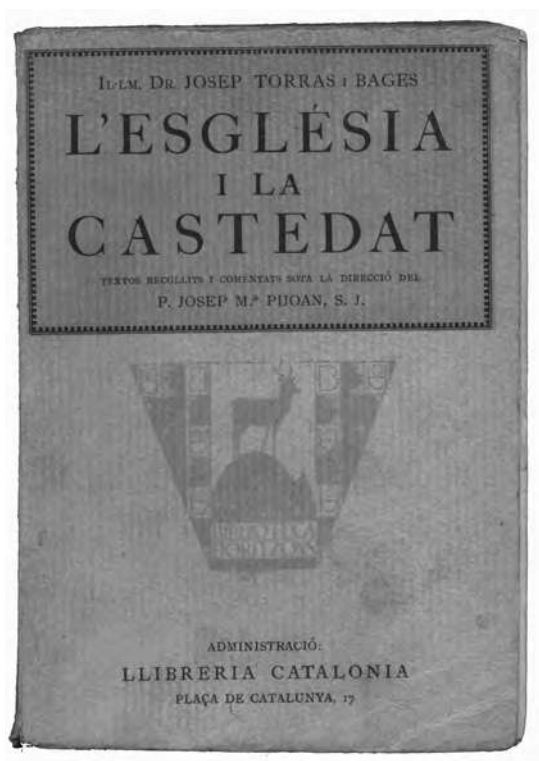
Interior

Sagristia

Claustre

Portades dels llibres